

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 327

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-12/116>

ПРАВОВИЙ СТАТУС АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ LEGAL STATUS OF THE AUTONOMOUS REPUBLIC OF CRIMEA IN MODERN CONDITIONS

**Березовська Н.Л., членкиня Національної асоціації адвокатів України,
членкиня Національної спілки журналістів України,
доцент кафедри журналістики, політології та соціальних комунікацій
Державний університет інтелектуальних технологій та зв'язку**

Стаття присвячена висвітленню актуальних питань правового статусу Автономної республіки Крим в сучасних умовах. Вкотре акцентується, що Автономна республіка Крим є складовою України. Це – не самостійне державне утворення, а складова України, її адміністративно-територіальна одиниця, поряд з областями, районами, містами, районами у містах, селищами і селами.

Для нашої країни події 20 лютого 2014 р. стали такими, які дали підставу деяким науковцям вести мову про те, що міжнародне гуманітарне право не діє. Відбулась акцентуація питань необхідності перегляду гарантій підписаних раніше домовленостей. Тоді, коли значна частина світу жила з упевненістю в тому, що всі зобов'язання будуть дотриманні, що світ має знаходитися в мирному співіснуванні, що кожній країні гарантується дотримання недоторканості її суверенітету, рф продемонструвала яскраву позицію загарбника. У лютому-березні 2014 р. відбулися блокада і захоплення стратегічних об'єктів та військових частин, «зелені чоловічки» без знаків розрізнення заповнили Автономну республіку Крим, пізніше там провели з усіма можливими порушеннями так званий референдум і рф оголосила, що АРК переходить в склад рф. Почалась окупація України. Першим було захоплено Крим.

Крім терористичних дій, світові відомі і є прийнятними до застосування правові приписи, які узгоджені членами суспільства, так само на папері можуть фіксуватися зміни та доповнення в основні міжнародні та національні правові акти. Саме життя в звичному правовому полі не дозволила більшості українцям розгледіти реальності фізичної загарбницької ниці загрози зі сторони сусідньої держави, бо і вона визнала статус України як незалежної держави, своєю згодою підтвердила позицію про цінування суверенітету і України, в тому числі. Чому це виявилось лише на папері?

За роки незалежності України сталося достатньо багато подій. Найжахливішими для українців та інших людей стали дії країни-агресора, який не спинився на загрози територіальної цілісності і недоторканості меж територій сусідніх держав, а вже активно і майже безкарно перейшов до їх захоплення.

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем сучасного багастраждалого українського суспільства, коли з 2014 р. відбувається фактичне захоплення території України, а в подальшому і терористична діяльність щодо населення України, коли порушуються міжнародні та багатосторонні угоди, коли людське життя, здоров'я, статевая свобода і статевая недоторканість, свобода, честь, гідність, власність, суверенітет іншої країни та ін. важливі суспільні відносини порушуються жорстокими способами, коли нехтується фактична воля виборців, коли інформаційна війна не оперує фактичними даними, а стоїть на захисті позиції агресора. Важко повірити, але це відбувається у даний час, коли всі угоди підписані, всі можливі моменти пройшли стадію перемовин і були офіційно викладені на папері. Та країна, яка виступила гарантом дотримання, сама почала нівечити встановлені домовленостями основні права і свободи людини і громадянина.

Ключові слова: суверенітет, угоди, агресія, терор, права і свободи людини і громадянина.

The article is dedicated to highlighting the current issues of the legal status of the Autonomous Republic of Crimea in modern conditions. It is emphasized once again that the Autonomous Republic of Crimea is a part of Ukraine. It is not an independent state entity, but a component of Ukraine, its administrative-territorial unit, along with oblasts, districts, cities, districts within cities, settlements and villages.

For our country, the events of February 20, 2014 became such that gave reason to some scientists to talk about the fact that international humanitarian law does not apply. There was emphasis on issues of the need to review the guarantees of previously signed agreements. At that time, when a large part of the world lived with the confidence that all obligations would be respected, that the world should be in peaceful coexistence, that each country would be guaranteed the inviolability of its sovereignty, the Russian Federation demonstrated a bright position of the aggressor. In February – March 2014, there was a blockade and seizure of strategic facilities and military units, "little green men" without insignias invaded the Autonomous Republic of Crimea, later a so-called referendum was held there with all possible violations and the Russian Federation announced that the ARC was becoming part of Russian Federation. The occupation of Ukraine began. Crimea was the first to be captured.

In addition to terrorist acts, legal prescriptions agreed upon by members of society are known to the world and acceptable for application, and changes and additions to the main international and national legal acts can also be recorded on paper. It was life in the usual legal field that prevented Ukrainians from seeing the reality of the physical invasion threat from the neighboring state, because it also recognized the status of Ukraine as an independent state, and with its consent confirmed the position of valuing the sovereignty of Ukraine as well. Why did it appear only on paper?

During the years of Ukraine's independence, quite a lot of events happened. The most terrible for Ukrainians and other people were the actions of the aggressor country, which did not stop at the threat of the territorial integrity and inviolability of the borders of neighboring states, but actively and almost with impunity proceeded to capture them.

The article is devoted to highlighting one of the urgent problems of the modern, long-suffering Ukrainian society, when since 2014 there has been an actual seizure of the territory of Ukraine, and subsequently terrorist activity against the population of Ukraine, when international and multilateral agreements are violated, when human life, health, sexual freedom and sexual integrity, freedom, honor, dignity, property, sovereignty of another country, etc. important social relations are violated in brutal ways, when the actual will of the voters is neglected, when the information war does not operate with actual data, but stands in defense of the position of the aggressor. It is hard to believe, but this is happening now, when all agreements have been signed, all possible points have passed the stage of negotiations and have been officially laid out on paper. That country, which acted as a guarantor of compliance, itself began to destroy the basic rights and freedoms of man and citizen established by the agreements.

Key words: sovereignty, agreements, aggression, terror, human and citizen rights and freedoms.

Здавалося, що всім здається зрозумілим, що Автономна республіка Крим є складовою України. Це – не самостійне державне утворення, а складова України, її адміністративно-територіальна одиниця, поряд з областями, районами, містами, районами у містах, селищами і селами.

Для нашої країни події 20 лютого 2014 р. стали такими, які дали підставу деяким науковцям вести мову про те, що міжнародне гуманітарне право не діє. Відбулась акцентуація питань необхідності перегляду гарантій підписаних раніше домовленостей. Тоді, коли значна частина світу жила з упевненістю в тому, що всі зобов'язання будуть дотриманні, що світ має знаходитися в мирному співіснуванні, що кожній країні гарантується дотримання недоторканості її суверенітету, рф продемонструвала яскраву позицію загарбника. У лютому – березні 2014 р. відбулися блокада і захоплення стратегічних об'єктів та військових частин, «зелені чоловічки» без знаків розрізнення заповнили Автономну республіку Крим, пізніше там провели з усіма можливими порушеннями так званий референдум і рф оголосила, що АРК переходить в склад рф. Почалась окупація України. Першим було захоплено Крим.

Крім терористичних дій, світові відомі і є прийнятними до застосування правові приписи, які узгоджені членами суспільства, так само на папері можуть фіксуватися зміни та доповнення в основні міжнародні та національні правові акти. Саме життя в звичному правовому полі не дозволила українцям розгледіти реальності фізичної загарбницької нищої загрози зі сторони сусідньої держави, бо і вона визнала статус України як незалежної держави, своєю згодою підтвердила позицію про цінування суверенітету і України, в тому числі. Чому це виявилось лише на папері?

За всі роки незалежності України сталося достатньо багато подій. Але найжахливішими для українців та інших людей стали дії країни-агресора, який не спинився на загрози територіальної цілісності і недоторканості меж територій сусідніх держав, а вже активно і майже безкарно перейшов до їх захоплення.

Світ знов і знов згадує про воєнні дії загарбника щодо Придністров'я (1992–1993 рр.), коли парламент Молдови звертався в Організацію Об'єднаних Націй (далі – ООН) із закликами створити Союз Безпеки із-за відкритої агресії рф. З підписання 21 липня 1992 р. мирної угоди президентами Молдови Мирчею Снігурем та рф Борисем Єльциним та так званим лідером так званої Придністровської Молдавської республіки Ігорем Смирновим конфлікт перебував в «замороженому» стані. В цьому році – це вже тридцять років невизначеності. Війська рф до цих пір не виведені з території ПМР. Згадується війна в Абхазії (1992–1993 рр.), коли рф вела воєнні дії зі сторони абхазів. Зброя, бомби, літаки і кораблі рф призвели до захоплення підконтрольної території Грузії, вбивств, руйнувань і відокремлення Абхазії. Щодо Чечні (1994–1996 рр.), коли місто Грозний було майже повністю зруйноване, а у 1996 р. керованою ракетою було вбито лідера Чечні Джохара Дудаєва, партизани спромоглися недопущення взяття під контроль російськими військами гірських районів Чечні. Нова хвиля (1999–2009 рр.) характеризується встановленням проросійського уряду в Чечні, бойовими діями у прикордонних регіонах Північного Кавказу з повстанським рухом, відсутністю безпечних гуманітарних кордонів для вивозу мирного населення, обстрілами їх з артилерії, ракетно-бомбовими ударами, показовими розстрілами, «зачисткою» мирного населення в сел. Нові Алди та Уїнстажі, використанням касетних бомб (як, наприклад, у нашому Миколаєві) у Грозному, призначенням проросійських кадирових ахмада та рамзана (після вбивства першого). Зажерливі апетити завели рф в Грузію в 2008 р. через Абхазію і Північну Осетію. Більшість західних держав назвали війну агресією з боку рф. 2008 р. – це рік, коли рф відкрито

пішла в протистояння з сусідньою країною, примусила грузин воювати, перейшовши кордон з Грузією через Рокський тунель з усіма пізнавальними знаками і обстрілявши територію Грузію, подальшими обстрілами та бомбардуванням. Щодо Сирії (2011–2022 рр.) рф підтримала сирійський уряд зброєю, військовими радниками, блокувала резолюції в Раді Безпеки ООН від західних країн щодо санкцій проти сирійського керівництва Асада. У вересні 2015 р. рф затвердила використання російських військових, російську зброю, підтримку з повітря в Сирії, що було підтримкою Башара Асада та несло смерть і розруху мирним людям, знищені цілі міста, постраждала економіка, соціальна сфера. До цих пір конфлікт неурегульований, деколи продовжуються воєнні дії, хоча з 2020 р. конфлікт частково заморожений [1].

Кривава стежка терориста звернула і до України. Відомі усім події 2014 р. нанесли моральну шкоду всьому світові, безліч фізичної та матеріальної – українцям. Ми маємо зникати, що є свідки захоплення території України, військової агресії. Це не з книжок читати, як колись в дитинстві. Сьогодні майже кожен українець може розповісти свою історію про війну.

Кримчанка, журналістка свідчить, що через контрольовану росіянами паромну переправу з рф прибули автобуси з «активістами», що з'являлись на різних мітингах. «Поки одні кримчани розповідають про російські блага у вигляді начебто великих зарплат та пенсій, інших у цей час катують у ФСБ та кидають за ґрати через політичні погляди чи релігійні переконання. Ці два світи співіснують у межах одного півострова, не перетинаючись. Такою була і радянська реальність. Поки одним роздавали безплатне житло та високі посади у владі, інших оголошували ворогами народу та винищували мільйонами. Правду про ці злочини намагалися назавжди сховати за грифами секретності. Тому дізнатися правду про злочини того кривавого режиму змогли лише нащадки репресованих через роки після розвалу Радянського Союзу. У Криму тепер теж діє практика масових політично вмотивованих переслідувань людей. Серед них опинилась я, а через мене постраждали близькі мені люди. І це стало однією з причин, чому я – співавторка цієї книжки. Співробітники ФСБ з 2014 року катують та залякують моїх земляків і вимагають у жодному разі не розповідати про це нікому та «не зніматися галасу». Бо тільки так кати можуть уникнути покарання, а їхні жертви остаточно втрачають шанси на захист» [2, с. 7–8].

А. Кориневич, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, вказує, що в кінці лютого 2014 р. розпочалися антиукраїнські виступи і блокування адміністративних будівель органів влади, а також військових частин Збройних Сил та інших військових формувань України на території Криму. Вже 16 березня 2014 р. рф провела в Криму так званий «референдум», на основі якого 18 березня 2014 р. «включила Крим і місто Севастополь до складу рф». І так званий «референдум», і так зване «включення до складу рф» 18 березня 2018 р. відбулися у порушення основних принципів міжнародного права, а тому їхні результати є нікчемними і не визнаються цивілізованим міжнародним співтовариством, яке продовжує вважати Автономну республіку Крим і місто Севастополь невід'ємними складовими частинами території України. З кінця лютого 2014 р. рф контролює територію Кримського півострову як держава-окупант. Цю окупацію рф здійснила у досить короткі терміни – менше ніж за місяць у лютому – березні 2014 р. Це дуже швидкий темп, особливо для подій, які стосуються міждержавних відносин. Що ж допомогло рф так швидко отримати контроль над Кримським півостровом? Очевидно, тут зіграли роль багато факторів. Не останніми з них були нові методи ведення війни, яких РФ вперше жила в Криму і до яких Україна була просто

не готова. «Без знаків, без імені, ховаючись за спинами цивільних». Видається, що серед таких нових методів ведення війни особливо варто виділити застосування так званих «зелених чоловічків», оточення і блокування військових частин Збройних Сил та інших військових формувань України за допомогою використання цивільного населення, а також використання хитрості та обману, часто у порушення міжнародного права [3].

Є. Голибард ще в 2015 р. вказував, що «Росія завжди була, є і буде джерелом небезпек для всього людства. На жаль, світова спільнота не хоче цього усвідомити і продовжує гратися з Росією у «партнерство». Війна, що її розпочала Російська Федерація навесні 2014 року на території суверенної України фактом агресії і захоплення Криму та частини Донбасу російськими військами, для багатьох була цілковитою несподіванкою. Проте насправді, ця війна стала лише логічним продовженням традиційної, незмінної впродовж багатьох століть, загарбницької політики Москви... росія, яка шанує лише право сили, хоче відновити свою імперію і панувати у цілому світі. Зокрема росія, перед усім її політичне керівництво, та й – що гріха таїти значна частина росіян, не визнають української державності, не хочуть визнати незалежної, суверенної України. Зрештою, рф займає таку позицію не лише щодо України, а й стосовно Польщі, країн Балтії, деяких держав на Балканах, стосовно всіх народів, які обирають дорогу демократії і шанування людської гідності. російська присутність, а по суті – втручання росії в усі сфери життя в Україні – в інформаційну, культурну, економічну галузі, тощо – вже стали настільки звичними, що часом навіть не викликають здивування. Не зважаючи на те, що Україна від грудня 1991 року стала незалежною державою, росія продовжувала нав'язувати Україні свою політику, свою модель державного устрою і організації життя суспільства. росія не лише хоче, а й впродовж тривалого часу багато робить для того, аби знову перетворити Україну в свою колонію у власних російських, імперських інтересах» [4].

Україна «заточена» на правовий режим. Часи не змінюють прагнення, як вказувалося і раніше, до демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародно-правових актів і зобов'язань української держави перед європейським та світовим співтовариством [5, с. 3].

Згідно Конституції України [6] суверенітет держави України поширюється на всю її територію. У ст. 2 Основного закону України закріплено, що Україна є унітарною державою та територія України в межах існуючого кордону є цілісною та недоторканою. Розділом IX Конституції України закріплені положення про територіальний устрій України. Територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій (ст. 132). Систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села (ст. 133).

У рішенні Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13 липня 2001 р. зазначено, що «Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою, має свою внутрішню організацію – територіальний устрій, який відповідно до статті 132 Конституції України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій. Територія України поділяється

на адміністративно-територіальні одиниці, які складають систему адміністративно-територіального устрою України. Систему адміністративно-територіального устрою згідно з частиною першою статті 133 Конституції України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села [7].

В законодавчому плані склад України не змінився. Політична воля якихось осіб, групи, терористичної організації чи ще когось не змінює законодавчо встановлених меж держави. До складу України, згідно Конституції України входять: Автономна Республіка Крим, Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь. Міста Київ та Севастополь мають спеціальний статус, який визначається законами України. Тобто, Автономна республіка Крим є складовою України. Це – не самостійне державне утворення, а складова України, її адміністративно-територіальна одиниця, поряд з областями, районами, містами, районами у містах, селищами і селами [8].

У розділі X під назвою «Автономна республіка Крим» Основного закону [6] закріплено, що Автономна Республіка Крим є невід'ємною складовою частиною України і в межах повноважень, визначених Конституцією України, вирішує питання, віднесені до її відання (ст. 134). Автономна Республіка Крим має Конституцію Автономної Республіки Крим, яку приймає Верховна Рада Автономної Республіки Крим та затверджує Верховна Рада України не менш як половиною від конституційного складу Верховної Ради України. Нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим та рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим не можуть суперечити Конституції і законам України та приймаються відповідно до Конституції України, законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України та на їх виконання (ст. 135). Представницьким органом Автономної Республіки Крим є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, депутати якої обираються на основі загального, рівного, прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Строк повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати якої обрані на чергових виборах, становить п'ять років. Припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим має наслідком припинення повноважень її депутатів (ст. 136). Чергові вибори до Верховної Ради Автономної Республіки Крим відбуваються в останню неділю жовтня п'ятого року повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обраної на чергових виборах [9].

Верховна Рада Автономної Республіки Крим у межах своїх повноважень приймає рішення та постанови, які є обов'язковими до виконання в Автономній Республіці Крим. Урядом Автономної Республіки Крим є Рада міністрів Автономної Республіки Крим. Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим призначається на посаду та звільняється з посади Верховною Радою Автономної Республіки Крим за погодженням із Президентом України. Повноваження, порядок формування і діяльності Верховної Ради Автономної Республіки Крим і Ради міністрів Автономної Республіки Крим визначаються Конституцією України та законами України, нормативно-правовими актами Верховної Ради Автономної Республіки Крим з питань, віднесених до її компетенції. Правосуддя в Автономній Республіці Крим здійснюється судами України. У ст. 137 Конституції України закріплені положення щодо здійснення нормативного регулювання Автономною Республікою Крим з питань: 1) сільського господарства і лісів; 2) меліорації і кар'єрів; 3) громадських робіт,

ремесел та промислів; благодійництва; 4) містобудування і житлового господарства; 5) туризму, готельної справи, ярмарків; 6) музеїв, бібліотек, театрів, інших закладів культури, історико-культурних заповідників; 7) транспорту загального користування, автошляхів, водопроводів; 8) мисливства, рибальства; 9) санітарної і лікарняної служб. З мотивів невідповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України Президент України може зупинити дію цих нормативно-правових актів Вер-

ховної Ради Автономної Республіки Крим з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності.

Ці та інші свідчення та нормативні акти, угоди свідчать про стабільність правової оцінки: Автономна республіка Крим є складовою України і не може бути свавільно захоплена. В законодавчому плані склад України не змінився. Політична воля якихось осіб, групи, терористичної організації чи ще когось не змінює законодавчо встановлених меж держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новини. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ru/amp/exclusive/voyny-rossii-za-poslednie-desyatiletiya-i-posledstviya-russkogo-mira-dlya-stran-kuda-prihodili-russkie-2012068.html> (дата звернення: 20.11.2022)
2. Люди «сірої зони». Свідки російської анексії Криму 2014 року / упоряд. та вступ Андрієвська А., Халімон О. Київ : К.І.С., 2018. 264 с. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/A0wSQ1551186038y4UWU.pdf> (дата звернення: 29.12.2022)
3. Кориневич А. Передмова. Окупація Криму: «Без знаків, без імені, ховаючись за спинами цивільних». УГСПЛ. 2019. 35 с. С. 5–6. URL: https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/Web_Okupation_Crimea_ukr_A4.pdf (дата звернення: 29.12.2022)
4. Голибард Є. Злочинна рука росії в Україні. Фрагмент сучасного літопису (1994 – початок 2015 рр.). Події, особи, коментарі. Київ : Фенікс. 2015. 410 с. URL: https://dbc.wroc.pl/Content/115927/globyard_zlocinna_ruka.pdf (дата звернення: 29.12.2022)
5. Березовська Н. Л. Покарання, пов'язані з виправно-трудоим впливом, що застосовуються до неповнолітніх [Текст] : автореферат дис. ... к. юрид. наук, спец. : 12.00.08. Одеса: Одеська нац. юридична академія, 2010. 18 с.
6. Конституції України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.12.2022)
7. Рішення Конституційного Суду № 11-рп/2001 від 13.07.2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-01#n54> (дата звернення: 29.12.2022)
8. Рішення Конституційного Суду № 21-рп/2003 від 25.12.2003, № 9-рп/2005 від 13.10.2005 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v021p710-03#Text> (дата звернення: 29.12.2022)
9. Рішення Конституційного Суду № 2-рп/2013 від 29.05.2013 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nc02d710-13#Text> (дата звернення 29.12.2022)